

שומר שכן שלא שמר כלל – האם זכאי לשכרו 1194

מצמיח ישועות, הרב מנחם מנדל ראזוויצקי מוהר'

שינה עמ' מ"ב

חכמתו לכס חקתקתח וסרצ הגלון הקדוש וסו"ר נקיזח
חג"ר זל"ל זי"ע אשר זאת חינו נוצח צתקצותיו רק
שענתי זאת ונתלנידו סמוצחק חרצ הגלון סלדיק וסו"ר
צרוך זל"ל חצדק"ק גלוצ צידינת פרייקטן ססרצ הגלון
סנ"ל ה" וסרפח צדין שויר שכן שחייצ צגניצס וחצידס

שהרב הגאון הנ"ל היה מסופק בדין שומר שכן
שחייב בגניבה ואבידה, אם נימא:

✓ ששומר שכן חייב בגניבה ואבידה משום שנוטל
שכן שמירה (=אסא 111100 9120 9120 9120)

(99100)

✓ או להיפך בשביל זה נוטל שכן שמירה משום
שחייב בגניבה ואבידה (-990 9120 9120 9120)

9900 אסא 9900 9900 9900

ונפקא מינה בזה כגון שנתן אחד לחבירו דבר
לשמור בשכן, והשומר הזה הלך לו ולא השגיח
ולא שמר את הדבר הזה, רק בדרך נס לא נגנב
ולא נאבד, אם הוא מחויב ליתן לו שכן שמירה,
שיכול לומר לו מדוע מגיע לך שכן שמירה, הלא
לא שמרת מאומה את הדבר הזה. או אולי יכול
השומר להגיד ולטעון מאי נפקא מינה, ואיזה
חילוק יש לך אם שמרתי או לא שמרתי, הלא אם
היה נגנב או נאבד הדבר הייתי מחויב לשלם לך,
אם כן מגיע לי שכן שמירה והצגתי זאת לעיני
בזה

מוריה, שומר שכן שלא שמר והכסף לא נגנב

האם מגיע לו שכר, כתב עת: הרב יעקב אברהם

כהן / רב שכונת רמת הצפון, ירושלים

מח"ס עמק המשפט

ואודה על האמת את אשר על לבי [אחר בקשת
אלפי מחילות מרבן של ישראל מרן הגרעק"א
אם שגיתי ח"ו] שמסופקני קצת האם יצא ספק
זה ["ככתבו וכלשונו"] מפי הגרעק"א, ואפרש
שיחתי. דהנה מצינו גמרות מפורשות שמוטל על
השומר חובת שמירה מיוחדת [בנוסף לחיובו
לשלם דמי החפץ במקרה של גניבה ואבידה],
ולכאוי נגזר מכך בהכרח שאת שכרו הוא מקבל
בעבור עצם השמירה והטירחה...

ראשית, בגמ' ב"מ [דף צג ע"ב] איתא.... (דין
המה שהחליקה לנהר)..."עד מתי שומר שכן
חייב לשמור", עד כדי [בראשית לא מ] הייתי
ביום אכלני חרב וקרח בלילה. אמר ליה התם נמי
בחזני מתא. אמר ליה אטו יעקב אבינו חזן מתא
הוה, דאמר ליה ללבן נטרי לך נטירותא יתירתא
כחזני מתא ע"כ. הרי דברי הגמ' ברורים ונהירים
"עד מתי שומר שכן חייב לשמור", דהיינו שיש
על השומר חובת שמירה וטירחה.... רק שחובתו
מוגבלת ומסוייגת כפי שמנהג האנשים לשמור -
"נטר כדנטרי אינשי" - ואין עליו חובת שמירה
יתירה כמו "שומרי העיר בלילה..."

שומר שכן, שכלל לא שמר (פשע?), והחפץ נותר
שלם והושב לבעלים - האם זכאי לשכרו? מה
יכולים להיות צדדי הספק?

פתחי חושן פקדון פרק ב' סוס"ק מ"ב

ויש לעיין בשומר שכן שלא שמר ולא אירע שום
דבר בפקדון אם מקבל שכרו. ונראה ששכן
שמירה דומה לשכן מלאכה, וכשלא עשה
מלאכה אינו מקבל שכר, אלא שאפשר דדמיא
לבא מטר באמצע היום דאמרין משמאי רחימו
עליה, כמ"ש בדיני שכירות - ויש לחלק.

חשוני חמד מסכת בבא קמא דף בא.

מעשה בבית כנסת שהיה עמוס במתפללים
ולומדים בחול המועד סוכות, ולקראת הושענא
רבה הצטברו מאות סידורים וחומשים, ועוד
ספרי קודש על השולחנות. הגבאי לא ידע לשית
עצות בנפשו, כיצד יסדר כל כך הרבה ספרים.
אחד מהמתפללים ניגש אליו ואמר לו שתמורת
חמש מאות שקלים הוא מוכן לסדר את כל
הספרים במוצאי שמחת תורה, והגבאי הסכים
לכך. במוצאי שמחת תורה ניגש המתפלל הנ"ל
לבימה, והפליג בשבח כבוד הספרים, ומדת
החסד והמעלה של מי שמחזיר ספרים למקומם,
וביקש מכל אחד להכניס רק חמש ספרים לארון,
ותוך דקות אחדות, נהיה כל בית הכנסת מסודר.
וכעת בא לבקש את כספו מהגבאי, וטוען הגבאי
שלא התחייב על דעת כן שכל הציבור יחזירו את
הספרים. הדין עם מי?

האם דומה לגידון של שומר שכן שלא עבד?

קובץ שיעורים פסחים אות יז

והנה בשואל דחייב באונסין, נראה פשוט דאין
הכונה שהאונס היא המעשה המחייבתו דהא
אנוס רחמנא פטריה אלא דבלקיחת החפץ
נתחייב באחריותו כמו גזלן, והאונס אינו פוטרו
כמו בשאר שומרין דהאונס פוטרן... אמנם
בחובת פשיעה אפשר לומר דהפשיעה בעצמה היא
המעשה המחייבתו שהיה חייב לשמור ולא שמר,
ובקרקעות אף דנתמעטו מדיני שומרין מ"מ כיון
דקיבל עליו לשומרן הוי כמו כל פועל דכל כמה
דלא הדר ביה צריך לעשות מלאכתו, וזוהי כונת
הרמב"ם, שהפושע כמזיק, היינו דכמו דבמזיק
מעשה ההיזק היא המחייבתו כן הוא בפשיעה
דאינו מטעם חיוב אחריות על החפץ, ולא
נתמעטו קרקעות אלא מחיוב אחריות... ובש"ש
דחייב בגו"א יש לחקור אם חיובו הוא מפני שלא
שמר כמו ש"ח בפשיעה, או דהוא מטעם חיוב
אחריות כמו שואל, ומדברי הרמב"ם מוכח דהוי
מטעם אחריות ומשו"ה פטור בקרקעות. וכן
מוכרח לדעת הסוברין דחייב על גניבה באונס
גמור...

מבואר בגמ' ששומר שכיר יום ששומר בשבת, נחשב שכר כ"שכר שבת". ולכאוי מגמ' זו מוכח להדיא שהשכר ניתן בעבור עצם השמירה והטירחה, ולא בגין קבלת האחריות, דאם השכר שמקבל הוא רק בעבור התחייבותו לשלם במקרה של אבדן וגניבה, א"כ מהיכא תיתי להחשיב הדבר כ"שכר שבת", הרי בחלק זה של קבלת אחריות, הוא אינו עושה בשבת מאומה. והאחריות היא אחריות כללית על תשלום דמי החפץ במקרה של גניבה ואבידה, אבל אין כאן "עבודה" שנגדירה כ"שכר שבת". ורק אם השכר הוא בגין עצם טירחתו ועבודתו, אז מובן היטב מדוע זה מוגדר כשכר שבת.

וראוי לציין גם לדברי החתם סופר בתשובותיו [חוי"מ סימן נז] דז"ל אם ירצה שומר שכר שלא לשמרו שמירה מעולה, ויאמר מה לי בכך, אם יאבד אשלמנו, לא ייצא ידי חובתו, דאין הבעלים רוצים אלא בשלום. והיינו דאמר יעקב אבינו עליו השלום [בראשית לא מ] הייתי ביום אכלני חורב, וקשה למה לי בכך כיון שאמר [שם לט] טרפה לא הבאתי לך מידי תבקשנה גנובתי יום וגנובתי לילה, וכיון שבין כך היה משלם מה לנו ולשמירתו, הלא לטובת עצמו היה שומרם, אלא על כרחך שאינו יוצא ידי חובתו בפרעון עד שישמרם שמירה מעולה כשומר שכר, דרוצה אדם בקב שלו, וזה פשוט עכ"ל. מבואר בחתם סופר שיש על השומר "חובת שמירה"... ואם נתברר לנו מהגמרא שמוטל עליו חובת שמירה, שוב פשוט לכאוי שהשכר שהוא מקבל ניתן לו בעבור טירחתו עבודתו ושמירתו, ולא בגין האפשרות אחת מני אלף שהחפץ ייגנב ואז יצטרך לשלם, ומה מקום יש לספק הנ"ל. לשיטתו, אם לא שמר ונגנב, לא יקבל שכר – אבל האם חייב לשלם על הגניבה? מה הפך אותו למחוייב האם אינו כפועל שחזר בו? האם מדובר בדבר האבד (- ובדינו עיין שו"ע חו"מ סימן של"ג סעיף ו' ובסופו).

שולחן ערוך אורח חיים הלכות שבת סימן שו

סעיף ד

השוכר את הפועל לשמור זרעים או ד"א אינו נותן לו שכר שבת, לפיכך אין אחריות שבת עליו; היה שכיר שבת, שכיר חודש, שכיר שנה, שכיר שבוע, נותן לו שכר שבת, לפיכך אחריות שבת עליו. ולא יאמר: תן לי של שבת, אלא אומר: תן לי שכר השבוע או החודש. (ואם שכרו לחודש והתנה לשלם לו כל יום כך וכך, מקרי שכיר יום) (ר"ן ס"פ אף על פי) או יאמר לו: תן לי שכר עשרה ימים.

מה הדין אם לא עבד חלק המימים 'המובלעים' האם יקבל שכר מלא?

¹ובאמת בנוסף לכך שהדברים דחוקים [ומוזרים] עד למאד, מצינו גמרא מפורשת שאכן השכר ניתן לו בגין עצם השמירה והטירחה. ראה בסוגיית הגמ' בהמשך שם [ב"מ דף צג ע"ב], שאחרי שהאריכו בשיטת רבה שפטר את השומר שכר כשהבהמה החליקה בנהר [ראה לעיל במאמר המוסגר], אמרין התם רב חסדא ורבה בר רב הונא לא סבירא להו הא דרבה, דאמרי "להכי יהבי לך אגרא לנטורי לי נטירותא יתירתא"....

עוד בה שלישייה וביתר שאת יש לדקדק כן מהא דאיתא במתני' ב"מ [דף נו ע"א] העבדים, והשטרות, והקרקעות, וההקדשות וכו' שומר חנם אינו נשבע, ונושא שכר אינו משלם ע"כ.... ובגמ' שם.... ולקמיה פריך והא כיון דשומר שכר, יש עליו לשומרו מגניבה ואבידה, ולא שמר, לא השלים עבודתו, אין לו ליטול שכר - רש"י ד"ה [הכא].... והכא נמי נהי דשלומי לא משלמי [דאימעט הקדשות מתשלומי שומרים - רש"י ד"ה והכא], אגריהו מיהא לפסיד.... הרי מבואר בגמ' להדיא [אגריהו מיהא לפסיד] שגם בדברים שנתמעטו מדיני שמירה, ואין בהם חיוב אחריות ותשלומי דמי החפץ במקרה של אבדן והפסד [כגון קרקעות או הקדשות], מ"מ השומר שכר שמקבל שכר על שמירתו, אם לא שמרן כראוי ונאבדו או נגנבו, הוא מפסיד שכרו, וההכרח דהשכר הוי בעבור עצם חובת השמירה דאף דנתמעטו מדיני שמירה, היינו מדיני תשלום ההפסד [ודיני שבועה הכלולים בזה], אבל מעצם חובת השמירה והטירחה לא נתמעטו....

ועל ארבעה לו אשיבנה מהא דאיתא בב"מ [דף נח ע"א] ורמינהו השוכר את הפועל [גזבר של הקדש ששכר פועלים משל הקדש - רש"י ד"ה השוכר] לשמור את הפרה [אדומה, שלקחה ושומרין אותה שלא תיפסל בעליית עול, או במום - רש"י ד"ה לשמור], לשמור את התינוקות [שלא יטמאו] ולשמור הזרעים [שדה המבכרת וזרועה לעומר קודם לפסח שבעים יום, כדאמרין במנחות [דף פה ע"א], אי נמי בשביעית, ספיחים לעומר ושתי הלחם - רש"י ד"ה ולשמור] אין נותנין לו שכר שבת [אם שכיר יום הוא - רש"י ד"ה אין], לפיכך אין אחריות שבת עליו [אם אירע בהן קלקול בשבת, אין חייב לשלם - רש"י ד"ה לפיכך], היה שכיר שבת [שבוע], שכיר חודש, שכיר שנה, שכיר שבוע [שמיטה שלימה - רש"י ד"ה שכיר], נותנין לו שכר שבת [שנבלע בשכר שאר הימים, ואינו מפורש לשבת - רש"י ד"ה נותנין] לפיכך אחריות שבת עליו ע"כ.

¹ הקדמתי שתי פסקאות – במאמר מאוחר יותר.

משנה ברורה סימן שו ס"ק יח

היה שכיר שבת - היינו של כל השבוע ביחד וע"כ נותן לו שכר שבת ור"ל שאפילו אם יחזור הפועל בתוך הזמן אינו מנכה לו שכר השבתות מזמן שעבר הואיל והוא בהבלעה עם שאר הימים [וזהו דקמסיים המחבר שיוכל הפועל לומר תן לי שכר עשרה ימים דמיירי שחוזר הפועל באמצע שבוע שני] וממילא מחויב לשמור גם בשבת ואם אירע הפסד חייב לשלם ונראה דאפילו אם לא אירע בו הפסד אך שלא שמר ביום השבת יכול לנכות לו משכרו מידי דהוי א"ל לא שמר יום אחר ועיין בבה"ל (שם ציין לח"א שחולק עליו ודחה דבריו)

מוריה הנ"ל

וכיון שלפנינו פסק מפורש של המשנה ברורה [וכמדומה שגם בחיי אדם מוכרח כן, אם לא נידחק כדלעיל במאמר המוסגר], ששומר שלא שמר כראוי, מפסיד שכרו, גם אם לא קרה לחפץ מאומה. מה עוד שכבר ביארנו שהדברים מוכחים ומתבארים לכאן בגמרות מפורשות, כמדומה שקשה לפסוק כנגד זה, כשלא נדפס לפנינו מפורשות מהגרעק"א להיפך, ורק מטין משמיה שיש בזה ספק [וכבר הארכתי במקור הספק, שהוא כלי שלישי מהגרעק"א לפי עדותו. ואולי במהלך הדורות הוקחה קצת ההבנה בעומק ספיקת הגרעק"א]. ועוד ראוי לזכור שאף אם היה ספק בזה, הרי המוציא מחבירו עליו הראיה, ובוודאי אי אפשר להוציא ממון.

פסקי הגר"נ גולדברג זצ"ל - פת"י

יש לעיין האם שומר שכר מוטלת עליו חובת שמירה או שאין עליו חובה לשמור והחובה המוטלת עליו היא לשלם אם יגנב וכו'. ומכאן שיש לעיין בדיון של ש"ש שלא שמר והחפץ לא אבד, האם זכאי לקבל את שכרו, שלכאורה תלוי בספק הנ"ל. והחזו"א כתב כדבר פשוט שמקבל שכרו ואילו בחוברת בשם ר' חיים ברלין נכתב שיש ספק בדבר. ויש מקום לעיין האם יקבל שכר (=מלא), שהרי עבור "ביטוח" מקבלים פחות מאשר על שמירה אמנם בשומר חינוס מסתבר שיש עליו חיוב שמירה, שהרי זו התחייבותו, ואף בש"ש מסתבר שרוצה בשלו דנפ"מ לכושרא דחיותא....

חשוקי חמד מסכת עדויות פרק א משנה א'

המאבטח ליווה את הקבוצה, אך התברר שישוא

שמר שומר'

שאלה מעשה בראובן, יהודי יקר מאמריקה, שבנו היחיד עמד להגיע לגיל מצוות. ראובן החליט לטוס יחד עם כל בני המשפחה העניפה לארץ ישראל, ולערוך את העלייה לתורה של בנו בכותל המערבי. התכנית היתה שלאחר התפילה, כל האנשים יערכו טיול משותף בעיר העתיקה.

אלא, שמועד העלייה לתורה היה בחורף תשע"ו, ובשל המצב הביטחוני המתוח ששרר באותם ימים טרופים, בהם אוייבנו ימ"ש ערכו פיגועים כמעט מידי יום רח"ל, בפרט בעיר העתיקה, חכמו בני המשפחה בדעתם האם לעלות ארצה. לבסוף, החליטו בני המשפחה לשכור מאבטח מיוחד, שיאבטח אותם מהבוקר ועד הלילה, בכל משך שהותם בעיר העתיקה. ראובן מצא את שמעון, שהינו מאבטח חמוש עם נסיון רב, והשניים סיכמו על שכירותו של המאבטח שילוה את בני המשפחה במשך כל היום תמורת סכום הוגן.

בסייעתא דשמיא הטיול עבר בשלום, ללא שום אירועים חריגים. ראובן העביר לשמעון המאבטח את מלוא התשלום, וטרם נפרדו השניים לשלום, אומר ראובן לשמעון: "תשמע אני קצת מבין בנשק, האקדח שלך נראה מסוג חדיש ומעניין, תוכל ליתן לי לראותו לכמה שניות". "בשמחה רבה", השיב המאבטח והעביר את האקדח לידי ראובן. והנה, ראובן בוחן מקרוב את האקדח, ולפתע, דמו קפא בעורקיו, הוא גילה לתדהמתו שבאקדח אין כדורים! כעבור כמה שניות ראובן התעשת והתרעם כלפי המאבטח: "אבטחת אותנו עם אקדח נטול כדורים!! הרי סיכנת את חיי כולנו! "גם שמעון נבהל עד למאוד לגלות שלא היו ברשותו כדורים משום ששכח את המחסנית של האקדח בבית.

ראובן דורש בתקיפות לקבל בחזרה את השכר הרב ששילם לשמעון, "לא היתה לנו שום תועלת בהתלוותך עם נשק לא פעיל השווה כאקדח צעצוע!" "שמעון משיב לעומתו: "ראה נא, הודות לליווי שלי, הייתם כולכם שלווים ורגועים במהלך כל הטיול, וגם עצם הופעתי עם הנשק הבולט, בוודאי היוותה גורם מרתיע, וסייעה לסכל ממחבלים לבצע בכס את זממם".

תשובה בשאלה זו הארכנו בחשוקי חמד עמ"ס חולין (דף נח ע"א) והבאנו שהסתפק רבינו עקיבא איגר (הו"ד באמרי אליעזר, בסוף הספר אמרי בינה אבה"ע אות טו) בשומר שכר שלא שמר כראוי על החפץ שניתן לו לשמירה, כגון שנרדם, אלא שלא אירע מאומה לחפץ (מהשמים שמרו עבורו) - האם זכאי לשכר או לא?...ויסוד הספק הוא, האם השכר ששומר שכר מקבל, הוא עבור טרחת השמירה, וכאן הרי לא טרח, או שמא השכר הוא עבור התחייבותו בגניבה ואבידה, וממילא גם אם לא שמר כראוי, מגיע לו שכר, שהרי אילו היה החפץ נגנב או נאבד, היה מחוייב לשלם. [ויעיין במשנ"ב (סימן שו ס"ק יח) שנראה מדבריו שהתשלומין הם עבור טרחת השמירה].

משפחות נוספות, חוששות שגם אותם הוא ליווה ללא נשק, והם ג"כ דורשות תשלום חזרהשאלה יש לשאול כאשר המאבטח שמעון לא שם לב שאין לו כדורים, ולפני שהוא ליווה משפחה זו הוא ליווה עוד משפחות, וכאשר הם שמעו מה קרה, הם דורשות שגם להם הוא יחזיר את הסכום ששילמו לו עבור האבטחה, ומכיון שאיבטח אותם ללא כדורים מגיע להם את הכסף חזרה. לעומת זאת, טוען שמעון המאבטח, שהוא אינו יודע ממתי חסרו לו הכדורים, ומסתבר שכאשר הוא אבטח אותם, היו לו את הכדורים בנתיק, עם מי הצדק? תשובה יתכן שהשאלה דומה למה שנאמר במסכת עדויות פ"א מ"א שמאי אומר כל הנשים דיין שעתן, כלומר אשה הרואה דם נדה, שהיא מטמאה טהרות שהיא נגעה בהם, די בכך שטמאה את הטהרות שנגעה בהם משעת ראיית הדם, ואין חוששים שמא כבר קודם לכן התחיל דמה לזוב מתוך גופה. ומה שהלל חולק וסובר שחוששין למפרע, היינו מפני שידוע שכל אשה רואה דם, ומה שחכמים חוששים למעת לעת, היינו רק לחומרא ולטהרות אבל לא לשאר דברים. ולכאורה גם בשאלתנו, די שנחליט שכעת חסרו הכדורים, ולא נחוש למשפחות הקודמות שהוא ליווה אותם, וכל זמן שיש לו חזקה שהוא אדם נאמן, לא צריך לחשוש שגם לפני כן לא היו לו כדורים.

לעיל למדנו: האם על שומר שכר לבצע פעולת שמירה רצינית יותר מאשר שומר חנם או שפעולת השמירה דומה בשניהם, רק ששומר שכר חייב לשלם כל גניבה ואילו שומר חנם פטור – האם מחלוקת זו יכולה להשפיע כל דינו של שומר שכר שלא שמר מגניבה ואבידה ולא אירע דבר? (עמודי משפט חלק א' סימן ז' עמ' קכ).

אולם נראה ששאלתנו אינה נוגעת לנידון זה, משום שכאן שמעון לא נשכר לשמור על חפץ [עם אחריות על גניבתו], אלא המדובר כאן הוא על 'שכר פעולה' - שכר למאבטח שהיה אמור ללוות את הקבוצה ולמעשה הוא לא ליווה עם הציד הנדרש, [ונחיוב אחריות על מקרה של פגיעה באנשים אינו מוטל על המאבטח, אלא רק חובת שמירה עליהם. זאת ועוד, שמי הוא זה ששוכר מאבטח כדי לקבל פיצוי כספי על מקרה של פגיעה בגופו? הלוא ברור שכל רצונו הוא למנוע מעצמו מפגעים ולשמור על חייו].

ולגוף השאלה, היה מקום לטעון, שעצם העובדה שליווה המאבטח את הקבוצה כשהוא חמוש בנשק, עזרה להרתיע מחבלים פוטנציאליים, ואולי גם היה יכול למנוע בגופו התנכלויות, ובנוסף, השרה תחושת בטחון בקרב המטיילים, ואשר על כן, זכאי לקבל חלק משכרו, באופן שיעריכו, כמה מוכנים אנשים לשלם למאבטח שילוה אותם כפי שליווה שמעון את הקבוצה, ואת הסכום הזה יקבל שמעון מראובן. אולם למעשה נראה שאין לשלם לו, מאחר וה'מאבטח' נהג כ'פרא אדם', והפקיר את חייהם של שוכריו, בכך שלא דאג לוודא שנשקו דרוך ופעיל, עם מחסנית מלאה, ואם כן, הרי שכל שכירותו כמאבטח, נחשבת ל'מקח טעות', כי מי היה מוכן בשעת סכנה שכזו, לשכור אדם רשלני שכזה, שישמש כמאבטח לסיור במקום המלא במפגעים עוינים!! ואם כל שכירותו היתה בטעות, הרי שאין צריך לשלם לו מאומה! יעו"ש שהבאנו ראייה לסברא זו מהגמרא בחולין שם. אמנם למעשה שמעתי מגיסי מרן הגר"ח קניבסקי זצ"ל שמכיון שלמעשה הם נהנו מהמאבטח, יש לשלם לו עכ"פ חלק מהתשלום.